

ARESTĂRILE OPERATE ÎN 1945 ÎN ROMÂNIA DUPĂ INSTAURAREA GUVERNULUI PETRU GROZA

Privarea de libertate personală a opozanților a reprezentat o dominantă a politicii guvernului Petru Groza, o măsură menită a timora pe oricine ar fi manifestat împotrivire față de măsurile adoptate de el. După 23 august 1944, arestările pentru învinuiri de natură politică, în principal, au constituit unul din cele mai odioase mijloace de terorizare a populației, prin efectele determinate de ele nu numai asupra celor internați, ci și asupra persoanelor rămase în libertate. Procesul a fost declanșat în prima decadă a lunii septembrie 1944, în timpul guvernării generalului Constantin Sănătescu, care a fost obligat la început de autoritățile militare ruse, apoi, după constituirea ei, de către Comisia Aliată (Sovietică) de Control să recurgă la asemenea măsuri, și el s-a perpetuat în anii următori. Fără îndoială că, uneori, pentru o parte din cei arestați existau motive suficient de întemeiate de a fi izolați de lumea liberă. Avem în vedere aici pe adepții fanatici ai hitlerismului sau pe cei ai mareșalului Ion Antonescu, care, după conjunctura de la 23 august 1944, ar fi putut acționa împotriva statului român. De altfel, arestarea persoanelor din aceste categorii s-a produs imediat după ce România a ieșit din războiul antisovietic.

În noaptea de 23/24 august 1944 a fost adoptat decretul-lege de amnistie generală, politică, militară și agrară a tuturor infracțiunilor săvârșite după 1 decembrie 1918¹ și decretul de desființare pe întreg teritoriul țării a lagărelor de concentrare², care a dispus eliberarea imediată, fără nici o formalitate, a celor condamnați pentru activitate antifascistă, revoluționară, democratică. Cu toate că lagărele de concentrare au fost oficial desființate, iar persoanele întemnițate pentru învinuirile prevăzute în decret eliberate de drept și fără nici o formalitate, în fapt, unele dintre ele au continuat să fie ținute în stare de detenție, așa cum rezultă din discuțiile purtate în ședința Consiliului de Miniștri din 24 martie 1945. Din lagăre și penitenciare au fost eliberați o parte dintre deținuții de drept comun, în timp ce unii dintre cei politici au fost menținuți încă multe luni în ele. Premierul Petru Groza, ridicând aici problema lagărelor, declara că, la acea dată, se mai aflau deținuți politici, între ei numeroși democrați, "care trăiau în mizerie". La rândul său, ministrul de război, C. Vasiliu-Rășcanu, preciza că nu se făcuse nici o revizuire a celor internați, cerând să se ia măsuri, întrucât existau mulți arestați fără nici o vină³. În aceeași ședință, primul ministru român, reluând discuțiile asupra lagărelor și coloniilor de muncă, repeta că în ele se mai aflau deținuți politici: "Sunt oameni arestați de regimul dictatorial care stau și acum acolo - oameni care sunt democrați, luptători etc. - într-un hal extraordinar"⁴.

În noua conjunctură creată de ieșirea României din războiul antisovietic și angajarea ei în conflictul armat cu foștii aliați, desființarea lagărelor a constituit o măsură efermeră a cărui inițiator, Lucrățiu Pătrășcanu, urmărea, de fapt, să obțină capital politic pentru partidul comunist, al cărui membru era. Or, după numai două săptămâni, la 6 septembrie 1944, în lagărul de la Târgu Jiu au

¹ Arhivele Naționale București, fond Casa regală Mihai I, dosar 40/1944, f. 1; „România liberă” din 24.VIII.1944.

² A. N. București, fond Casa regală Mihai I, dosar 41/1944, f. 1; „România liberă” din 24.VIII.1944.

³ A.N. București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Stenogramele ședințelor, dosar 3/1945, f. 309.

⁴ *Ibidem*, f. 311.

inceput să fie aduse persoane considerate că ar fi reprezentat un pericol pentru siguranța statului⁵. Organele ordinii publice au început să interneze în vechile centre de detenție, odată cu angajarea țării în război alături de statele din coaliția Națiunilor Unite, pe cetățenii germani și maghiari cu reședința în România, pe cetățenii români de naționalitate germană ori maghiară care colaboraseră cu hitleriștii, iar din octombrie 1944 și pe foștii conducători ai mișcării legionare și pe românii care sprijiniseră guvernul marelui Ion Antonescu.

De fapt, după numai trei zile de la desființarea legală, instituția lagărelor de concentrare era repusă în stare de funcționare, nu în temeiul unui decret-lege, ci în baza unui ordin al Ministerului Afacerilor Interne. În noua conjunctură politico-militară de după 23 august 1944, supravegherea și izolarea supușilor statelor devenite inamice și a cetățenilor români de origine etnică germană ori maghiară ce manifestaseră ostilitate față de țara în care trăiau erau pe deplin justificate din punctul de vedere al organelor de siguranță ale statului. Dar, ulterior, măsura a fost extinsă asupra multor grupuri de persoane, învinuite, pe drept sau pe nedrept, de colaborare cu guvernul Ion Antonescu, cu Germania hitleristă ori de crime de război.

Dispozițiile câtorva articole din Convenția de armistițiu, din 12 septembrie 1944, impuneau autorităților de la București sarcina de a priva de libertate anumite categorii de cetățeni. Dintre acestea - art. 2, 14 și 15 - singurul care nu lăsa loc de interpretări diferite era art. 2, care statua: „Guvernul și Înaltul Comandament al României se obligă să ia măsurile pentru dezarmarea și internarea forțelor armate ale Germaniei și Ungariei, aflate pe teritoriul României, ca și pentru internarea cetățenilor celor două state menționate care își aveau reședința acolo”⁶.

După 12 septembrie 1944, internările și eliberările din centrele de detenție au fost în permanență și în mod riguros supravegheate de organele sovietice din România împuternicite să urmărească execuția clauzelor Convenției de armistițiu. Comisia Aliată de Control, care, potrivit normelor de constituire și denumirii primite în mod oficial, includea și reprezentanți ai Statelor Unite ale Americii și ai Marii Britanii, a funcționat, de fapt, ca un organism pur sovietic, iar toate dispozițiile care au venit de la ea au fost emane de reprezentanții acestui stat. La scurtă vreme după constituire, Comisia a solicitat primului ministru să îi prezinte, până la data de 10 octombrie 1944, tabele cu toți deținuții politici aflați în acel timp în închisori, lagăre de concentrare și locuri de detenție preventivă, cu date personale întocmite pentru fiecare centru de detenție.

Întrucât până la data respectivă guvernul român nu prezentase tabele complete cu persoanele eliberate ce fuseseră arestate pentru învinuirea de ajutorare și colaborare pentru cauza Națiunilor Unite sau din motive rasiale decât pentru lagărul Târgu Jiu, închisorile Brașov, Brăila, Vlașca, Văcărești și închisoarea centrală pentru femei din județul Ilfov, la 16 octombrie, Comisia Aliată (Sovietică) de Control din România „ruga” pe primul ministru, prin adresa nr. 55, să dea dispoziții ca, în termen de trei zile, să îi depună tabelele cu toți deținuții politici aflați atunci în închisori, lagăre de concentrare și locuri de detenție. Comisia mai „ruga” pe premierul român să îi prezinte, până la

⁵ Idem, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 24/1944, f. 7-10. Vezi și A.N. Oradea, fond Inspectoratul de Jandarmi Oradea, dosar 38/1944, f. 215; Karl M. Reinert, Fritz Cloos, *Zur Geschichte der Deutschen in Rumänien. Beiträge und Berichte*, München, 1988, p. 232.

⁶ „Monitorul Oficial”, nr. 219 din 22.IX.1944.

21 octombrie, și tabelele cu toate organizațiile politice și sociale, cu cluburile, societățile culturale, sportive etc.⁷. Pe de altă parte, primul ministru era anunțat că, în scopul executării art. 6 din Convenția de armistițiu, Comisia Aliată (Sovietică) de Control trimisese reprezentanți de-ai ei în închisorile și lagărele Jilava, Văcărești, Brăila, Târgu Ocna, Iași, Târgu Jiu, Caransebeș, Lugoj, Deva, Pitești, Ocnele Mari, Mislea, Mărgineni, Doftana, Brașov și Aiud, solicitând organelor românești de ordine publică să le dea concursul pentru a verifica situația existentă în ele⁸.

Convenția de armistițiu nu numai că a deschis larg porțile imixtiunii rușilor în atribuțiile organelor de drept autohtone, ci a și netezit calea comuniștilor către putere, prin faptul că i-a favorizat în acțiunile inițiate împotriva opozanților lor politici. Sub presiunile conjugate ale celor doi factori, au fost instituite, prin decrete-legi, o serie de măsuri punitive împotriva colaboratorilor cu regimul înlăturat de la conducerea țării. Întrucât Constituția din 29 martie 1923, repusă în vigoare la 2 septembrie 1944, prevedea, la art. 16 că „nici o lege nu poate înființa pedeapsa confiscării averilor”⁹, la 11 octombrie 1944 decretul din 2 septembrie a fost completat cu un articol care dădea dreptul Consiliului de Miniștri să ia măsuri pentru sancționarea celor vinovați de instaurarea dictaturii din 1940 și de participarea României la război alături de Germania prin legi speciale care să permită și deposedarea persoanelor respective de bunurile lor¹⁰. Actul reprezenta un prim atac asupra dreptului de proprietate privată garantat de Constituție prin care puterea executivă anula o prevedere din legea organică a statului.

Disputele în legătură cu stabilirea celor vinovați de declanșarea războiului și de colaborarea cu Reich-ul au reliefat două tendințe. Conducerea partidului comunist insista să fie considerați criminali de război „toți cei ce au pregătit politicește România pe fâgașul politicii alături de Germania”. Concomitent cu autorii materiali ai războiului și ai politicii de subjugare a țării de către Reich trebuiau pedepsiți și autorii morali: ziariști și magistrați, care - așa cum scria, la 12 octombrie 1944, ziarul „Scânteia” - „prin cuvântul și prin sfatul lor, au constituit un suport moral al regimurilor dictatoriale trecute”¹¹. Potrivit concepțiilor liderilor organizațiilor politice de extremă stângă, cei epurați nu trebuiau lăsați în libertate, „deoarece puteau deveni elemente periculoase care să conspire împotriva democrației și a statului. Era necesar - se arăta în ședința consiliului Frontului Național Democrat din 21 decembrie 1944 - să fie supravegheați și trimiși în lagăre, unde să fie întrebuințați la lucrări publice, să producă ceva folositor societății”. Conducătorii partidelor de stânga considerau că, în situația dată, erau necesare „măsuri drastice și mai puțin ortodoxe din punct de vedere constituțional”¹².

Partidul Comunist din România s-a dovedit, de altfel, purtătorul de cuvânt fidel al Moscovei în această problemă. A doua zi după ce guvernul Petru

⁷ A.N. București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 70/1944, f. 5-6.

⁸ *Ibidem*, f. 6; A.N. Galați, fond Prefectura județului Covurlui, dosar 210/1944, f. 80.

⁹ „Monitorul Oficial”, nr. 262 din 29.III.1923; nr. 202 din 2.IX.1944.

¹⁰ *Idem*, 235 din 11.X.1944.

¹¹ „Scânteia” din 12.XI.1944. Această optică nu a împiedicat însă pe comuniști să colaboreze cu unii dintre miniștrii regimurilor dictatoriale, precum Gheorghe Tătărescu sau Mihail Ralca, care, nu numai că nu au fost pedepsiți, ci, dimpotrivă, s-au bucurat de anumite favoruri (Gheorghe Zanc, *Memorii, 1939-1974*, București, f. a, p. 122).

¹² Apud 6 martie 1945. *Masele populare - forța conducătoare în instaurarea puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor*, București, 1982, p. 73-74.

Groza a fost impus la conducerea statului, oficiosul partidului, ziarul „Scânteia”, reproducea articolul apărut în „Pravda” la 5 martie, sub titlul *Problema pedepsirii criminalilor de război*. Autorul, după ce expune și comentează pedepsele administrate criminalilor de război din alte țări, scrie, referindu-se apoi la România, sfidând faptele reale, că Antoneștii și alte persoane din anturajul lor ar fi fost arestate de către Comandamentul Sovietic. Tot atunci, „Pravda” acuza Consiliul de Miniștri al guvernului Nicolae Rădescu că publicase, la 29 ianuarie 1945, o listă cu numai 65 de criminali de război și vinovați de dezastrul țării și că nu luase măsuri concrete pentru internarea lor, deoarece politicienii români vroiau „să îi scape”¹³. „Scânteia” își însușea afirmațiile ziarului „Pravda”, nefăcând nici un comentariu asupra lor, în pofida faptului că arestările operate în rândurile „criminalilor de război” încă din octombrie 1944 fuseseră ordonate de Moscova și aduse la cunoștința opiniei publice prin intermediul presei.

Partidele Național-Liberal (Brătianu) și Național-Țărănesc (Maniu) au fost de acord cu epurarea din administrația statului și cu pedepsirea celor care favorizaseră instaurarea dictaturii, a colaboraționiștilor, a criminalilor de război și a trădătorilor de țară, dar solicitau stabilirea unor norme de drept în această privință și examinarea atentă și fără părtinire a celor acuzați. *Manifestul-Program* al Partidului Național-Țărănesc, din 16 octombrie 1944, de pildă, accepta sancțiuni severe împotriva acelor care contribuiseră la dizolvarea Parlamentului ales în 1937 și care, până la 23 august 1944, fuseseră factorii principali ai înlăturării regimului democratic și instaurării dictaturilor, contribuind la declanșarea războiului. „Se va proceda la confiscarea totală a averilor vinovaților pentru acest război și afectarea lor la plata despăgubirilor de război. Un regim special se va institui asupra averilor marilor profitori ai regimurilor de dictatură”¹⁴. Dar Partidul Național-Țărănesc - obiectau autorii unei lucrări publicate în 1982 - „dădea dovadă de exces de legalism sau legalitate în sancționarea acestora”¹⁵.

În timp ce partidele politice din România se străduiau să își impună punctele de vedere asupra învinuirilor ce puteau determina privarea de libertate a colaboraționiștilor și a criminalilor de război, mulți dintre cei bănuți a se fi încadrat în asemenea categorii se găseau deja întemnițați. În lipsa unei definiții precise date de guvern noțiunilor de criminal de război și de colaboraționist, a devenit posibilă arestarea abuzivă a numeroase persoane a căror vinovăție era greu de dovedit.

La 21 martie 1945, proaspătul premier român, Petru Groza, a dat un interviu unor corespondenți americani de presă pe tema definirii termenului de criminal de război. Potrivit declarațiilor lui, noțiunea de criminal de război avea un conținut extrem de cuprinzător, iar categoriile expuse de el s-au reflectat de fapt în legea din 24 aprilie 1945, pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării sau de crime de război¹⁶. Apoi, la 30 martie 1945, cabinetul

¹³ „Scânteia” din 7.III.1945. Jurnalul Consiliului de Miniștri, nr. 188 din 29 ianuarie 1945 însera 89 de persoane considerate a fi criminali de război și alte 65 vinovate de dezastrul țării, unele din primul tabel figurând și în cel de-al doilea („Monitorul Oficial”, nr. 38 din 15.II.1945). Vezi și în A.N. București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 66/1945, f. 253, lista publicată.

¹⁴ Partidul Național-Țărănesc, *Manifestul-Program. Octombrie 1944*, București, f. a., p. 8.

¹⁵ Cf. 6 martie 1945, p. 74-77. Membrii partidelor democratice erau de acord cu pedepsirea persoanelor care sprijiniseră regimurile dictatoriale de după 1938, sperând ca pe această cale să discrediteze pe unii dintre inamicii lor politici.

¹⁶ „Monitorul Oficial”, nr. 94 din 24.IV.1945.

prezidat de Groza a luat în discuție problema reglementării printr-o nouă lege a regimului vinovaților de război și pentru dezastrul țării. Ministrul justiției, care a unit într-un singur proiect cele două legi din 21 ianuarie, evidenția că guvernul trebuia să „facă o justiție rapidă și eficace. Este o datorie care ne-o pune înaintea de orice convenția de armistițiu”¹⁷ - declara el. Or, în condițiile în care legea urmărea să satisfacă pretențiile Moscovei o justiție „rapidă și eficace” era posibilă, dar era greu de conceput că ea ar fi fost și nepărtinitoare.

Ministrul finanțelor, D. Alimănișteanu, și cel de război, C. Vasiliu-Rășcanu, s-au pronunțat împotriva aprobării imediate a proiectului, solicitând un răgaz de 24 de ore, pentru a-l putea examina mai îndeaproape. Discutarea și votarea lui în chiar ziua în care Pătrășcanu l-a prezentat a fost susținută în mod stăruitor de ministrul cultelor, fostul legionar Constantin Burducea. Riposta lui la propunerile celor doi miniștri a fost imediată: „Eu sunt de altă părere. Legea criminalilor de război a fost discutată înainte în toate consiliile și e bine cunoscută. Responsabilitatea trebuie să cadă cât mai urgent asupra criminalilor de război. Orice tergiversare înseamnă o scădere a guvernului în opinia publică. De aceea, - să mă ierte domnii miniștri - dar eu sunt de cu totul altă părere: întrucât este vorba de un lucru cunoscut, legea poate fi luată în discuție și aprobată chiar în această ședință. Legea nu este chiar așa de drastică, dar răspunderile trebuie fixate pentru fiecare vinovat în parte”¹⁸. Punctul de vedere exprimat de preotul Burducea a fost susținut de ministrul de stat al asistenței sociale, ing. Gh. Nicolau, un personaj legat de regimul dictatorial al regelui Carol al II-lea, timp în care ministrul comunist Gheorghe Gheorghiu-Dej s-a dovedit, cel puțin în legătură cu această problemă, mai tolerant, acceptând amânarea discuției¹⁹, astfel că proiectul legii pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării și de crime de război a fost dezbătut și aprobat în ședința din 31 martie 1945²⁰.

Decretul-lege pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării sau de crime de război a intrat în vigoare la 24 aprilie 1945 și el abroga dispozițiile decretelor-legi nr. 50 și 51, din 21 ianuarie 1945²¹. Articolul 1 stabilea două învinuiri pentru cei acuzați de dezastrul țării: cei ce au militat pentru hitlerism sau fascism și care au avut răspunderea politică efectivă, permițând intrarea trupelor germane pe teritoriul țării și cei care după 6 septembrie 1940 militaseră pentru pregătirea sau săvârșirea faptelor de mai sus, prin grai, prin scris sau prin alte mijloace. Articolul 2 declara vinovați de dezastrul țării prin săvârșirea de crime de război nu mai puțin de 15 categorii de persoane.

În dispozițiile articolului 2, destul de cuprinzătoare, puteau fi incluse, pe lângă persoanele vinovate de fapt de declanșarea războiului și de colaborarea cu Germania hitleristă, și cele ce avuseseră un rol secundar ori de pură execuție în asemenea acțiuni. Aproape totul a depins de fapt, de hotărârile Consiliului de Miniștri, deoarece puțini din cei incluși în listele întocmite de el și avizate de Moscova au mai putut evita condamnarea. Florin Boițeanu găsea că decretul nr. 312, din 24 aprilie 1945, permitea, teoretic, ca orice persoană dovedită că făcuse parte dintr-o unitate militară care luptase pe teritoriul sovietic sau care subscriesese la împrumutul obligatoriu din timpul războiului,

¹⁷ A.N. București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Stenogramele ședințelor, dosar 3/1945, f. 393 și 395.

¹⁸ *Ibidem*, f. 395.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, f. 427-440.

²¹ „Monitorul Oficial”, nr. 94 din 24.IV.1945.

din ale cărui fonduri se fabricaseră arme care au fost trimise pe Frontul de Răsărit, să fie acuzată de crimele prevăzute în el²².

Nu vom analiza aici procesele judecate în baza decretului nr. 312, dar considerăm necesar să menționăm subiectivismul excesiv care a caracterizat aplicarea lui și faptul că el a dat naștere la comentarii dintre cele mai diverse în presa vremii, în măsura în care aceasta a avut putința de a-și expune punctele de vedere. Tribunalul Poporului, creat în baza articolului 10 al decretului-lege din 24 aprilie 1945, care a judecat pe cei învinuiți de crime de război, de colaborare cu Germania hitleristă ori pentru contribuția lor la dezastrul țării, și-a început activitatea la 14 mai 1945, cu o instanță la București și cu alta la Cluj²³, funcționând până la 22 iunie 1946, când, printr-un alt decret-lege, s-a dispus desființarea lui. Aducerea în fața Tribunalului Poporului a avut însă la bază, în multe cazuri, o substanțială doză de subiectivism. Astfel, în timp ce unele persoane au plătit cu ani grei de temniță colaborarea lor cu Germania, altele, la fel sau poate mult mai vinovate, de îndată ce și-au manifestat dispoziția de a sprijini programul comuniștilor, s-au bucurat de favorurile acestora. Subiectivismul a fost accentuat și de componența completelor de judecată, în care reprezentanții formațiunilor politice de stânga erau în majoritate²⁴.

Cei acuzați pentru actele inserate în decretul nr. 312 au fost supuși unei "justiții rapide", așa cum solicitase Lucrețiu Pătrășcanu. La scurtă vreme după intrarea în vigoare a decretului-lege din 24 aprilie 1945 au fost pronunțate și cele dintâi sentințe de condamnare, prin care, în afara privării de libertate pe un număr de ani, s-au declarat confiscate și bunurile întregii familii și a descendenților ei dobândite după 6 septembrie 1940²⁵. Astfel, la 22 mai 1945, un număr de 29 de persoane, printre care generalii Nicolae Macici, Constantin Trestioreanu și Cornel Calotescu, au fost condamnate la moarte pentru crime de război, iar alte opt la închisoare pe diferite termene, însă sentințele de condamnare la moarte au fost comutate, la 5 iunie, în închisoare pe viață²⁶. În august același an, organele de ordine publică au descoperit două comploturi "teroriste", în care fuseseră implicate aproape 40 de persoane, între ele și membri ai Partidului Național-Țărănesc, care au fost condamnate tot pe temeiul decretului din 24 aprilie 1945 pentru că acționaseră „împotriva națiunii române”²⁷.

Într-o perioadă în care presa opoziției mai putea să exprime încă unele puncte de vedere ale partidelor pe care le reprezentau, o mare agitație s-a făcut în jurul procesului lui Pamfil Șeicaru. Reputatul ziarist a fost condamnat printr-o sentință a Tribunalului Poporului București din 4 iunie 1945. Averele osânditului, compusă dintr-o fermă model de 25 ha, cu plantații de pomi fructiferi, din comuna Ciorogârla, județul Ilfov, împreună cu locuința și cu inventarul de pe ea, și vila de la Păltiniș, județul Sibiu, a intrat în patrimoniul statului. Bunurile confiscate de la Ciorogârla au fost atribuite în chiar ziua în

²² Florin Boițeanu, *Implicații interne*, în *6 iunie 1945. Aseruirea*, München, 1983, p. 32.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Tribunalul Poporului din București, de exemplu, era compus din următoarele persoane: Ilie Tabrea, consilier la Curtea de Apel București, Alex. Voitinovici, procuror delegat la Parchetul Tribunalului Ilfov, Niță Vasile, muncitor, membru al Partidului Comunist Român, Gheorghe Ionescu, constructor, membru al Partidului Național-Liberal, Petre Pruteanu, industriaș, membru al Partidului Național-Țărănesc, Ion Păun, muncitor, membru al Partidului Social-Democrat, Dumbravă Joviță, plugar, membru al Frontului plugarilor, Constantin Tiulescu, muncitor, din partea Confederației Generale a Muncii, Stelian Nițulescu, avocat, reprezentant al Uniunii patriotice („Monitorul Oficial”, nr. 106 din 14.V.1945).

²⁵ Vezi A.N. București, fond Reforma agrară din 1945, județul Bihor, dosar 198/1947-1949, f. 19 și urm.

²⁶ Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, București, 1997, p. 54-55.

²⁷ *Ibidem*, p. 55.

care a fost promulgat decretul-lege pentru lichidarea și administrarea averilor confiscate de la criminalii de război, printr-un jurnal al Consiliului de Miniștri, din 14 august 1945, scriitorului Mihail Sadoveanu, care începuse să se bucure de o anumită considerație în rândurile conducătorilor comuniști. Măsura a provocat însă comentarii dintre cele mai nefavorabile în presa național-țărănistă și național-liberală la adresa beneficiarului, poreclit din această cauză de oficioasele celor două partide istorice "contele de la Ciorogârla"²⁸.

În general, instrucția administrată persoanelor ce au intrat sub incidența decretului-lege nr. 312/1945 a fost rezultatul unor cercetări pătimașe, ale căror probe nici cei mai reputați avocați ai timpului nu le-ar fi putut contesta, de teamă că ar fi putut fi învinuiți pe motiv că sprijineau un dușman învederat al țării și al poporului român. De altfel, orice persoană, de îndată ce era inclusă în una din cele două liste publicate de Consiliul de Miniștri, era amenințată să devină în mod virtual și condamnată de Tribunalul Poporului.

Din această cauză, comuniștii au avut grijă ca o serie de colaboratori de-ai lor, cu trecut mai dubios decât mulți dintre cei ce au fost înaintați instanțelor să nu figureze pe aceste tabele. Cazul cel mai tipic l-a reprezentat Gheorghe Tătărescu, care a dat naștere unor atacuri virulente la adresa guvernului din partea liderilor Partidului Național-Liberal și Partidului Național-Țărănesc. În memoriul adresat de Constantin I.C. Brătianu, la 25 iunie 1945, conducătorilor Puterilor Aliate, în care era expusă situația României din perioada guvernării lui Petru Groza și se sugerau măsurile ce ar fi trebuit decise de șefii statelor respective, un spațiu larg este rezervat lui Tătărescu, a cărui dizidență era menită să înlocuiască prin manifestații zgomotoase Partidul Național-Liberal. Tătărescu - preciza Dinu Brătianu - a fost factorul determinant pentru instaurarea dictaturilor succesive în România. În politica internă și-a pus semnătura pe decretul care a interzis partidele politice democratice, el a fost promotorul și semnatarul unui al doilea decret, care instituia un partid unic și totalitar în România, „Partidul Națiunii”, după exemplul Partidului Național Socialist din Germania, având un scop dictatorial și profesând o ideologie rasială. În politica externă l-a înlăturat pe Nicolae Titulescu de la conducerea Ministerului Afacerilor Externe, opunându-se unei politici de înțelegere franco-engleze oferite României pentru a o apăra în cazul unui eventual atac din partea puterilor Axei; a fost omul politic care a condus România, în interior, spre dictatură, iar în exterior, spre aservirea față de Germania hitleristă²⁹. O parte din acuzațiile aduse de Constantin I.C. Brătianu conțin o anumită doză de exagerare, care avea drept scop de a i se crea rivalului său o imagine cât mai nefavorabilă. Cu toate acestea, unele dintre ele erau reale și, prin comparația făcută cu activitatea celor judecați și condamnați pentru crime de război ori pentru participarea la dezastrul țării, el putea figura, de asemenea, în rândurile acestora.

Ar mai trebui menționată aici implicarea unor lideri comuniști în eliberarea anumitor prieteni care se făcuseră vinovați de învinuirile inserate în decretul din 24 aprilie 1945. Astfel, într-o perioadă în care noile autorități ale statului organizau o **ădăvărată vânătoare** a persoanelor considerate de ele a fi fost criminali de război, Vasile Luca a intervenit, în mod direct sau prin fratele său, Toth Gheza, sau prin alți interpuși, pentru scoaterea de sub anchetă ori

²⁸ A.N. București, fond Reforma agrară din 1945, Centrala, dosar 148/1944-1945, f. 7 și 18; „Monitorul Oficial”, nr. 200 din 4.IX.1945. Sadoveanu și-a manifestat deschis sprijinul pentru F.N.D. pe parcursul crizei politice din februarie - martie 1945, atunci când a ținut celebra prelegere „Lumina vine de la răsărit”.

²⁹ *România. Viața politică în documente, 1945*, București, 1994, p. 296-297.

pentru achitarea de către Tribunalul Militar din Cluj și de către Tribunalul Militar din Sibiu a unor maghiari acuzați de crime săvârșite împotriva românilor din nord-vestul Transilvaniei în perioada ocupării horthyste ori pentru că se făcuseră vinovați de deschiderea focului împotriva armatei române care eliberase Transilvania și de împușcarea mai multor ostași ai acesteia³⁰.

Dacă avem în vedere chiar și numai o parte din categoriile pe care le indicase premierul român în interviul din 21 martie 1945 și dacă luăm în considerație politica represivă a regimului instaurat la 6 martie 1945, care a perpetuat munca forțată și după terminarea celui de-al doilea război mondial și care a patronat acțiuni de represiune colectivă, de deportare a populației, de privare de libertate a multora dintre opozanții lui politici și alte asemenea măsuri am putea să considerăm și echipa condusă de Petru Groza nu mai puțin vinovată de acțiuni criminale decât dictatura înlăturată de la conducerea României la 23 august 1944.

La fel ca și cabinetele conduse de generalii Constantin Sănătescu și Nicolae Rădescu, nici guvernul procomunist prezidat de Petru Groza nu a avut posibilități de acțiune independentă în problemele privitoare la libertatea individuală a cetățeanului. Dar, spre deosebire de cei doi generali, care s-au străduit să limiteze, pe cât posibil, numărul persoanelor internate, guvernul Petru Groza a luat măsuri pentru sporirea lui, urmărind de fapt ca pe această cale să înfrângă orice încercare de opoziție a populației României³¹.

Unul dintre primele acte ale noului cabinet a fost demiterea de către ministrul justiției, Lucrețiu Pătrășcanu, în aprilie 1945, la cererea expresă a comisarului adjunct al poporului pentru afacerile externe din U.R.S.S., A.I. Vâșinski, a peste o mie de magistrați și înlocuirea lor cu persoane loiale comuniștilor, în ideea că aceștia din urmă vor acționa în instanțele de judecată cu severitatea necesară³². Cu concursul nemijlocit al noilor magistrați, organele justiției au procedat la o instrucție sumară și rapidă a celor acuzați și la sporirea numărului de condamnați. Groza avea să îi declare, la 23 mai 1945, ziaristului britanic Archie Gibson că, în cele peste două luni de după preluarea funcției de premier, fuseseră arestați 90 000 de români³³, însă cifra oferită de el pare exagerată și ea nu este confirmată de alte surse documentare. Oricum, arestările efectuate pe parcursul anului 1945 de organele de ordine publică, după instaurarea guvernului Petru Groza, au afectat în general persoane ori grupuri de persoane care și-au manifestat în mod deschis ostilitatea față de noul regim³⁴, spre deosebire de cele

³⁰ Pentru detalii vezi Arhiva Serviciului Român de Informații, fond Penal, dosar 40005/168, f. 58–62.

³¹ Onisifor Ghibu, *Pagini de jurnal (1935–1963)*, București, 1996, p. 114–115, ne informează că, la 2 martie 1945, a fost arestat, în miez de noapte, de către „poliția poporului” din Sibiu și, după patru săptămâni, cât a fost ținut în arestul acelei instituții, a fost transferat în lagăr la Caracal, unde a fost reținut până la 30 octombrie. În același timp, el a fost epurat de la catedra avută la universitatea din Cluj și de la direcția Seminarului pedagogic, fără drept de pensie, fiind eliberat din detenție și cu sănătatea zdruncinată.

³² Dennis Deletant, *op. cit.*, p. 53–54.

³³ *Ibidem*, p. 54. Numărul persoanelor internate în cursul anului 1945, după instalarea guvernului Petru Groza la conducerea țării, ca, de altfel, în întreaga perioadă în care România s-a aflat sub dominație comunistă, este greu de precizat, iar calculele făcute de unii autori după evenimentele din decembrie 1989 (Gheorghe Boldur-Lătescu, *Gulagul românesc în cifre*, în *Memoria ca formă de justiție*, Sighet, 1994, p. 15 și urm.) nu au nici o bază reală. Sunt cunoscute lagărele de internare care au funcționat în acel an și capacitatea fiecăruia dintre ele, dar o bună parte dintre cei arestați se aflau internați la sediile poliției și jandarmeriei. În plus, în lagăre au fost ținuți atunci și cetățenii statelor inamice cu domiciliul în România, precum și prizonierii de război capturați de armatele română și sovietică.

³⁴ Avem în vedere aici, între altele, arestările efectuate în rândurile membrilor Partidului Național-Țărănesc și Partidului Național-Liberal și a elementelor neangajate politic care luaseră parte la marea manifestație din 8 noiembrie 1945 din București și din alte orașe ale țării, despre care vom vorbi în alt capitol.

din anii următori care au privat de libertate pe mulți cetățeni români numai pentru simplu fapt că erau membri ai partidelor din opoziție.

Curând după venirea la putere, comuniștii au procedat la arestări masive de persoane și la internarea lor în lagăre, care au afectat rândurile tuturor categoriilor socio-profesionale din România, multe dintre ele nefiind judecate și neputând să afle, nici în momentul ridicării, nici în timpul detenției, nici măcar după eliberare învinuirile ce le fuseseră aduse pentru privarea lor de libertatea personală. În asemenea condiții, partidele democratice aveau să întrețină o continuă agitație în jurul acestei teme, evidențiind în permanență caracterul ilegal al măsurii. La 21 septembrie 1945, de exemplu, președintele Partidului Național-Țărănesc, Iuliu Maniu declara corespondenților de presă străini acreditați în România, în legătură cu aprecierile lui Viaceslav M. Molotov asupra situației interne, că se vedea pus în situația de a-l contrazice pe șeful diplomației sovietice, căci un guvern care suprimase întreaga presă opoziționistă, îndeosebi a partidelor care realizaseră actul de le 23 august 1944, un guvern care desființase libertatea scrisului, care lichidase pur și simplu libertățile publice, care guverna prin lagăre și aresta pe capete pe frunzașii opoziției și tineretul nu putea fi numit democrat³⁵. "Închisorile - continua Iuliu Maniu - sunt pline de adepți ai Partidelor Național-Țărănesc și Liberal. În închisori, agenții noi în poliția ironic denumită <democratică>, maltratează și schingiuesc pe arestații politici. Printre sistemele de guvernare consfințite de actualul guvern, un loc însemnat îl ocupă înscenările menite să justifice arestări și persecuții politice. În același timp, infractorii de drept comun sunt lăsați să opereze în mod frecvent"³⁶.

Confruntându-se cu asemenea critici și având în vedere reacția reprezentanților Marii Britanii și ai Statelor Unite ale Americii din România, la 30 septembrie 1945, guvernul român a emis un ordin circular al Direcției Generale a Poliției, din Ministerul Afacerilor Interne, nr. 24 800 S, semnat de titularul departamentului, Teohari Georgescu, care anunța organele regionale și județene ale poliției și jandarmeriei că luase măsura desființării lagărelor de internare, dar că ulterior se văzuse pus în situația de a le menține și că la șase luni după ce a venit la conducerea țării a hotărât să le lichideze³⁷. Câteva luni mai târziu, la consfătuirea de la București, din 8 - 10 decembrie 1945, de la Ministerul Afacerilor Interne, cu șefii Inspectoratelor Regionale de Poliție, același ministru declara că ele fuseseră de fapt desființate. Iată cum prezenta șeful Inspectoratului Regional de Poliție din Galați, I. Cuptor, afirmația lui Teohari Georgescu: „De asemenea, Dl. Ministru a mai atras atenția asupra faptului că reacționarii, înainte de a desființa lagărele, își făcuseră un punct important pentru propaganda lor de dezbatere națională, spunând că în lagăre sunt un număr de 37 000 de arestați, în realitate nefiind decât 2 000 de persoane. Astăzi reacțiunea nu mai poate comenta în privința celor internați în lagăre, deoarece s-au desființat toate lagărele"³⁸.

Într-adevăr, la 27 septembrie 1945, un Jurnal al Consiliului de Miniștri anunța desființarea lagărelor de concentrare, iar vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Gheorghe Tătărescu, și ministrul propagandei, Petre Constantinescu - Iași, declarau public că hotărârea fusese adoptată de întregul consiliu, care

³⁵ *Istoria Partidului Național-Țărănesc. Documente*, București, 1994, p. 248.

³⁶ *Ibidem*, p. 249.

³⁷ A.N. București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 338/1945, f. 61.

³⁸ A.N. Galați, fond Inspectoratul Regional de Poliție Galați (Biroul Administrativ), dosar 148/1945, f. 11.

apreciașe că instituția lagărului într-un regim democratic reprezenta un anacronism³⁹. De fapt, din lagărele de concentrare au fost puși în libertate o bună parte din deținuții arestați pentru acuzații imaginare, în urma aprobării date de Comisia Aliată (Sovietică) de Control și a trierii fiecărei persoane în parte. Ceilalți au fost transferați însă în penitenciare, unde condițiile de detenție erau mai dure, ori în detașamente de muncă forțată, unde deținuții erau obligați să execute diferite lucrări de interes public. Din unele lagăre, precum cel de la Turnu Măgurele, s-a permis de către Comisia Aliată supușilor fostelor state inamice ale României - în special germanilor care avuseseră, până la anexarea Austriei de către Reich, supușenie austriacă și cetățenilor maghiari - să părăsească țara, astfel că o parte din lagărele care îi adăpostiseră au fost desființate, dar izvoarele documentare atestă existența câtorva dintre acestea și în anul 1947, cu singura deosebire că în ele se aflau acum deținuți politici cu cetățenie română⁴⁰. În privința cifrei de 2 000 a persoanelor rămase în detenție enunțată de Teohari Georgescu, trebuie spus că ea nu corespunde adevărului, căci, din contabilizarea numărului de persoane aflate atunci în închisori și lagăre pentru învinuiri de natură politică, rezultă că cifra acestora era de cel puțin câteva zeci de mii.

Nu încapă nici o îndoială că hotărârea guvernului din septembrie 1945 urmărea să tempereze virulentele acuzații ale opoziției și să producă modificări în opiniile reprezentanților Marii Britanii și Statelor Unite ale Americii din Comisia Aliată de Control asupra politicii cabinetului instalat de ruși la cârma țării. Într-un memoriu, din august 1945, adresat Marilor Puteri de către guvernul Petru Groza, în care erau criticate intervențiile adresate acestora de către Partidul Național-Țărănesc și Partidul Național-Liberal, se susținea că în România libertatea individuală era respectată, dar că aceste partide duceau o politică permanentă de agitație, provocând complicații și dificultăți în politica internă și externă a țării. Groza acuza opoziția pe motiv că declara neconstituțională legea pentru sancționarea criminalilor de război și a vinovaților de dezastrul țării, întrucât o mare parte dintre aceștia ar fi fost fie membri, fie simpatizanți ai partidelor respective⁴¹. La acuzația ce i se aducea guvernului în legătură cu comprimarea libertăților individuale, cu arestările și cu internările în lagăre, premierul argumenta că opoziția încerca să submineze autoritatea Tribunalului Poporului, prin lansarea de știri false și zvonuri răuvoitoare. În timpul în care se judecau procesele criminalilor de război - informa premierul - partidele respective au organizat diferite manifestații de stradă pentru a produce impresia că poporul era împotriva verdictelor ce se dădeau de către această instanță. În legătură cu legionarii, memoriul lui Groza găsea că peste 90 % dintre cei aflați în lagăre de concentrare fuseseră ridicați și internați înainte de 6 martie 1945, ca urmare a decretului-lege publicat în timpul guvernării Rădescu, care cerea ca toți legionarii ce suferiseră vreo condamnare să fie privați de libertate, omițând să precizeze că măsura fusese dictată de către ruși și sprijinită neabătut de către comuniștii autohtoni. Cercetând însă cu atenție, prin comisiile de triere, pe acești deținuți, s-a constatat de către organele guvernului că marea majoritate erau muncitori și intelectuali care nu avuseseră funcții de conducere în mișcarea legionară, ci

³⁹ Apud Onisifor Ghibu, *Zile de lagăr. Curacul - 1945*, București, 1991, p. 214-215.

⁴⁰ Vezi A.N. București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala, dosar 24/1946, f. 88; A.N. Oradea, fond Legiunea de jandarmi Bihor, dosar 27/1947, f. 9-95.

⁴¹ *România. Viața politică în documente, 1945*, p. 341.

fuseseră târâți în acest partid, prin diferite promisiuni demagogice. În schimb, ca urmare a acestui decret - insinua primul ministru - nu a fost arestat și internat nici unul dintre fruntașii mișcării legionare care se găseau în țară⁴².

Este adevărat că cele dintâi arestări în rândurile membrilor și simpatizanților fostei mișcări legionare au fost operate înainte de instalarea guvernului Petru Groza la cârma României, începând din octombrie 1944, și că la reținerea sau eliberarea multora dintre ei organele de anchetă au procedat nu rareori după criterii subiective. Dar, în comisiile de triere, partidele de stânga și-au trimis delegații lor, cu drept de vot egal, deținând în unele din ele chiar majoritatea numerică, prin faptul că au acordat mandate și unor reprezentanți ai organizațiilor de masă din anturajul lor, fără a fi avut dreptul⁴³, astfel că o asemenea acuzație le putea fi adusă acestora. Or, legionarii care s-au înregistrat în formațiunile politice de extremă stângă sau în organizațiile tutelate de ele au fost salvați de la internare de membrii comisiilor de triere care reprezentau organizațiile respective. În plus, nu trebuie omis faptul că întreaga operație de internare s-a desfășurat sub supravegherea permanentă a împuterniciților Comisiei Aliate (Sovietice) de Control din județe, care au avut pretutindeni, în cele din urmă, cuvântul hotărâtor.

Măsura anunțată cu privire la desființarea lagărelor nu a însemnat însă și stoparea arestărilor și internarea opozanților guvernului în ele ori în penitenciarele destinate special deținuților politici. Într-o telegramă din 26 noiembrie 1945 a reprezentantului politic american din România, Burton Y. Berry, adresată secretarului de stat al S.U.A., care conține concluzii ale emisarului american venit atunci în România, ziaristul Mark Ethridge, se arată că trimisul lui Truman constatase, între altele, că Maniu, în mod special, reprezenta simbolul necontestat al democrației românești și al sentimentului național democratic românesc, iar în cazul unor alegeri libere partidul lui ar câștiga cu siguranță cel mai mare număr de voturi. Totuși, 27 dintre liderii regionali ai partidului lui Maniu au fost închiși. Doi dintre liderii regionali ai partidului lui Brătianu erau în închisori și alți doi se ascuseseră. Securitatea personală a liderilor importanți nu era încă amenințată, dar în țară domnea un regim de teroare și de reprimare a opozanților politici, prin arestări la miezul nopții, bătăi în arestul poliției secrete, dispariții și orice alte mijloace menite să îi facă pe oameni să se supună⁴⁴.

Privarea de libertate personală de după instaurarea guvernului Petru Groza a avut drept scop intimidarea nu numai a membrilor partidelor din opoziție, ci și a cetățenilor neangajați în vreo formațiune politică, dar care manifestau ostilitate vădită față de noul regim. Efectul principal al acestui act a fost acela că unii dintre locuitori, temându-se să nu împărtășească soarta celor arestați, s-au abținut de la orice acțiune căreia i s-ar fi putut da o tentă politică.

⁴² *Ibidem*, p. 345-346.

⁴³ Vezi în legătură cu componența comisiilor de triere A.N. Galați, fond Prefectura județului Covurlui, dosar 99/1944, f. 3-15.

⁴⁴ *România. Viața politică în documente. 1945*, p. 443.

Arrests In Romania After The Establishment Of Petru Groza Government (1945)

Summary

Soon after March 6th, 1945, when Petru Groza was appointed the head of the new Romanian Government, one of his principal tasks was to purge the ranks of the old administration and to place its supporters in important positions in the civil service. Unlike other East European states - Bulgaria and Yugoslavia, for instance - postwar Romania did not have a strong Communist Party able to influence directly internal political life and to attract the peoples in its ranks. This was the reason why its leaders accepted the Soviet interference in the Romanian administration in order to undermine the traditional parties.

Since the strongest opponents of Communist control of the Government were the National Peasant Part and the National Liberal Party, the Groza Government, supported by the Communists, accused them of "fascist collaboration" from the very beginning. The result was that the regime started soon after March 6th, 1945 to undertake a terrorist policy against them in an effort to eliminate by force any possible opposition.

The new "people's militia" was formed, and it proceeded making mass arrests and the suspect were tried in "people's court" or many of them were imprisoned without any kind of judgment. Prime Minister Petru Groza admitted on May 23rd, 1945 during an interview with a British reporter - Archie Gibson - that since he came to power 90 000 people had been arrested in Romania.

The illegality and brutality of these proceedings had an initial effect of terrorizing the population and encouraging an attitude of passive obedience. On the other hand, the Soviet interference in internal affairs of the Romanian administration, including also a permanent and rigorous control of the Romanian prisons and of their prisoners, helped the Communist Party to dominate the political life of the country and to repress the opposition.